T.C. KÜLTÜR VE TURİZM
BAKANLIĞI

CİLT 2

42. KAZI SONUÇLARI TOPLANTISI

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

42. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu

42. KAZI SONUÇLARI TOPLANTISI

CİLT 2

23-27 MAYIS 2022
DENİZLİ

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI ANA YAYIN NO: 3734/2
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Ana Yayın No: 195/2

Editör
Dr. Adil ÖZME

23-27 Mayıs 2022 tarihlerinde gerçekleştirilen 42. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu Denizli Pamukkale Üniversitesi'nin katkılarıyla gerçekleştirlmiştir.

e-ISSN: 2667-8845

Grafik Tasarım
Nihal KARAPEK

Kapak Fotoğrafı
Bahadır Duman, Tripolis 2021 Yılı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları

Not: Kazı raporları, dil ve yazım açısından Dr. Adil Özme tarafından denetlenmiştir. Yayımlanan yazıların içeriğinden yazarlar sorumludur.

Ankara 2023

ULUSLARARASI KAZI, ARAŞTIRMA VE ARKEOMETRİ SEMPOZYUMU YAYIN KURALLARI

Göndereceğiniz bildiri metinlerinin aşağıda belirtilen kurallara uygun olarak gönderilmesi, kitabın zamanında basımı ve kaliteli bir yayın hazırlanması açısından önem taşımaktadır. Bildirilerin yazımında kitaptaki sayfa düzeni esas alınarak;

* Yazılar A4 kağıda, üstten 5.5cm. alttan 5cm. soldan 4.5cm. sağdan 3cm.lik bir boşluk bırakılarak, 10 punto ile, bir satır aralığı olacak şekilde, Times New Roman fontu ile en fazla 10 sayfa yazılmalı,

* Başlık 14 punto, büyük harf ve bold olacak şekilde yazılmalı,

* Bildiri sahiplerinin isimleri başlığın altında, sağ üstte yer almalı, alt alta sıralanmalı ve unvan kullanılmamalı, dipnotta unvan, adı soyadı, bağlı olduğu kurum, şehir, ülke ve e-mail adresi mutlaka yazılmalıdır.

* Metinde ana başlıklar büyük harflerle ve italik, alt başlıklar, baş harfleri büyük ve italik olarak yazılmalı,

* Metin içinde geçen yabancı sözcük ve terimler, örneğin "*in-situ*" italik olarak yazılmalı,

* Metin içinde Milattan Önce gibi çok alışılagelmiş kısaltmalar dışında kısaltma kullanılmamalı, Milattan Önce ve sonra kısaltması: M.Ö., M.S. Erken Tunç Çağı: ETÇ olarak kullanılmalıdır.

* Bölge adlarının ilk harfleri, aynı şekilde yer, coğrafya ve kurum adlarının ilk harfleri büyük yazılmalıdır. Örneğin: Doğu Anadolu, Yakın Doğu, Avrupa, Akdeniz Bölgesi, Dicle Nehri, Ankara Üniversitesi, Türk Tarih Kurumu gibi.

* Ölçü ve ağırlıklar m. cm. mm. lt. gr. şeklinde yazılmalı,

* Dipnotlar metnin altında ve metin içinde numaraları belirtilerek, 8 puntoda yazılmalı,

* Dipnot ve kaynakçada (bibliyografya) kitap ve dergi isimleri italik yazılmalı,

* Harita, çizim ve resimler 15 adetten fazla olmamalı, fotoğraflar JPG veya TlFF olarak gönderilmeli, gönderilen resimlerin çözünürlüğünün en az 300 pixel/ınch olmalı,

* Çizimlere (Çizim: 1), resimlere (Resim: 1), haritalara (Harita: 1) olarak alt yazı yazılmalı ve kesinlikle levha sistemi kullanılmamalı,

* Yayım için telif anlaşması gerektiren Googleearth gibi görseller kullanılmamalı,

Yayınlanacak bildiri sayışının artması, kitapların zamanında basımını güçleştirdiğinden, bildirilerinizin sempozyum sırasında teslim edilmesi ya da en geç ***1 Ağustos tarihine kadar, yayinlar@ktb.gov.tr*** e-mail adresine gönderilmesi gerekmektedir.

Yayın kurallarına uymayan ve geç gönderilen bildiriler kesinlikle yayınlanmayacaktır.

PUBLICATION INSTRUCTIONS

The papers presented in the International Symposium of Excavations, Surveys and Archaeometry will be published as before.

1. In order to complete a high-quality print in time, we kindly request you to send the paper texts in the format specified below:

2. Texts should be written in 10 pages on A4 paper, with Times New Roman and 10 type size within a space of 13.5x19 cm. Line spacing should be 10 points.

3. Heading should be written in bold with 14 typesize and with 14 points of line space. Main headings should be written with capitals, sub-headings with lower letters. Both types of headings should be written in italics.

4. Footnotes should be placed at the bottom of the pages, with their numbers indicated in the text. Footnote texts should be written with 8 type size and line space of 8 points.

5. Book and periodical titles in the footnotes and bibliography should be written in italics.

6. Total number of drawings and photos should not exceed 15. Photos should be either in JPG or TIFF format with at least 300 dpi solution and sent in a separate file.

7. Captions should be added to drawings (Drawing: ……), photos (Photo: ……) and maps (Map: ……). Plate system should not be used.

8. Authors must indicate their names, titles and contact information in their papers.

9. Digital text of the paper should be added to the print-out and both texts should be identical. Otherwise the digital version will be considered default.

As sudden accumulation of papers makes it difficult to complete printing in time, papers should either be submitted during the symposium or sent to ***yayinlar@ktb.gov.tr until the 1st of August.***

The papers that fail to comply with those instructions or that are sent after the deadline will not be published on no account.

İÇİNDEKİLER

Christopher H. ROOSEVELT, Tunç KANER, Christina LUKE
KAYMAKÇI ARKEOLOJİ PROJESİ: 2021 YILI KAZI VE ARAŞTIRMA SONUÇLARI 9

Claire BARAT, Emine KÖKER GÖKÇE, Ali Metin BÜYÜKKARAKAYA,
Jean-François PICHONNEAU, Chamsia SADOZAÏ, Alvise MATESSI,
Alessio MANTOVAN, Lorenzo CASTELLANO
PORSUK-ZEYVE HÖYÜK 2021 YILI ÇALIŞMALARI 31

Cumhur TANRIVER, Bora ERTÜZÜN, Aylin Ümit ERDEM,
Duygu Sevil AKAR-TANRIVER
ESKİ SMYRNA (BAYRAKLI ÖREN YERİ) KAZISI 2021 YILI ÇALIŞMALARI 53

Çiğdem MANER
KAYALIPINAR 2021 ÇALIŞMALARI 69

Çiler ALTINBİLEK-ALGÜL, Orkun Hamza KAYCİ, Semra BALCI, Hale TÜMER,
Sidar GÜNDÜZALP, Yaşar ÜNLÜ, Songül CEYLAN BALA
EŞEK DERESİ MAĞARASI 2021 YILI ÇALIŞMALARI 79

D. Burcu ERCİYAS, Aslıhan ÇİVİLİDAĞ, Selin ÇERGEL, Özgen SÜTCÜ, Eray ÜNSAL
KOMANA 2021 YILI KAZI ÇALIŞMALARI 91

Deniz SARI, Harun KÜÇÜKAYDIN, Özge KOCABAŞ, Mert Nadir YAZMACI,
Yunus Emre ARAS, Hatice KÜTÜK, Akasya Betül PATAN, Hamza ALADAĞ, Ali ATİLLA
GEDİKKAYA MAĞARASI KURTARMA KAZILARI 2021 YILI KAZI ÇALIŞMALARI 103

Deniz YAŞİN
TEPEBAĞ HÖYÜK 2021 YILI KAZI ÇALIŞMALARI 119

Derya ŞAHİN
APOLLONİA AD RHYNDACUM KAZILARI-2021 135

Derya YILMAZ
2021 YILI KÜLHÖYÜK KAZI ÇALIŞMALARI (İLK SEZON) 149

Douglas BAIRD, Gökhan MUSTAFAOĞLU, Andrew FAIRBAIRN, Burhan GÖZ
2021 YILI BONCUKLU HÖYÜK KAZISI 157

Elif BAŞTÜRK, Safinaz ACIPAYAM, Yarenkür ALKAN, Alparslan EŞSİZ, Nakican AKYÜREK
TANIR YASSIHÖYÜK 2021 YILI KAZI ÇALIŞMALARI 163

E. Emine NAZA DÖNMEZ, Şeyda ALGAÇ, Tolga AYDIN
AMASYA HARŞENA KALESİ VE KIZLAR SARAYI KAZISI 2021 DÖNEMİ
ÇALIŞMALARI 175

L. Ufuk ERDOĞAN, Erdoğan ASLAN, Yusuf KILIÇ, Nizam ABAY
KSANTHOS – LETOON KAZI ÇALIŞMALARI: 2021 191

Ergül KODAŞ, Yunus ÇİFTÇİ, Bahattin İPEK, Çağdaş ERDEM, Kazım ÖZKAN
BONCUKLU TARLA 2021 YILI KAZILARI 215

Erim KONAKÇI, Asuman KAPUCİ, Aydın CURA, Fulya DEDEOĞLU, Bora TEMÜR
AŞAĞISEYİT HÖYÜK 2021 YILI ÇALIŞMALARI 229

Erkan FİDAN, Atalay KARATAK, Sezer SEÇER FİDAN, Mehmet Ali KOCABAŞ,
TAVŞANLI HÖYÜK KAZISI 2021 YILI ÇALIŞMALARI (İLK SEZON 245

Ersin ÇELİKBAŞ, Ercan VERİM, Sinan EKİNCİ
HADRIANOPOLIS 2021 YILI ÇALIŞMALARI 255

Ertekin M. DOKSANALTI, İbrahim KARAOĞLAN, Derviş Ozan TOZLUCA,
Songül SÖZEL, Kadriye Merve SELEK, Simge Yağmur KILINÇ
KNİDOS–BURGAZ–EMECİK APOLLON KUTSAL ALANI KAZI VE
ARAŞTIRMALARI: 2021 271

Eşref ABAY, Ayça ELALMIŞ, Gürkan ERGÜN, Muhip ÇARKI, Şerife ÇAKAR,
Dilek ÖZTÜRK, Ferhat ERİKAN, Settar TARMAN
BEYCESULTAN HÖYÜĞÜ 2021 YILI KAZI ÇALIŞMALARI 291

Eylem ÖZDOĞAN, Celal ULUDAĞ, Nizar POLAT
SAYBURÇ 2021 İLK DÖNEM ÇALIŞMALARI 307

Yusuf KIRAÇ, F. Arzu DEMİREL, Berna ALPAGUT,
Deniz DEMİRAL, Yeter DİLEKÇİ, Erdal YİĞİT
SİNAP FORMASYONU KAZILARI DELİKAYINCAKTEPE 2019 ve 2021 YILI KAZILARI 323

Fatma ŞAHİN, Celal ULUDAĞ
ÇAKMAKTEPE KAZISI 2021 YILI İLK SEZON ÇALIŞMALARI 339

Mete AKSAN, Güler ATEŞ, Yavuz AYDIN, Eşref ERBİL, Bernhard LUDWIG,
Ulrich MANIA, Felix PIRSON, Harun TAŞKIRAN
BALLIK MAĞARASI (DİKİLİ İLÇESİ) KAZISI 357

Felix PIRSON
PERGAMON 2021 YILI ÇALIŞMALARI 367

Fikri KULAKOĞLU, Elif GENÇ, Ryoichi KONTANI, Luca PEYRONEL, Nilgün COŞKUN,
Güzel ÖZTÜRK, Abdullah HACAR, Tarık ÖĞRETEN, Burcu TÜYSÜZ, M. Birol AKALIN,
Erkan BEŞDOK, Mehmet Akif GÜNEN, Emin CANDANSAYAR, Çetin ŞENKUL,
Evren YAZGAN, Handan ÜSTÜNDAĞ, Asım Mustafa AYTEN, Mehmet UĞURYOL,
Drahşan UĞURYOL, Cihan AY, Yılmaz RIDVANOĞULLARI, Birgül YILDIZ-KÖSE
2021 YILI KÜLTEPE-KANİŞ KAZILARI 379

Francesca BALOSSI RESTELLI, Yılmaz Selim ERDAL, Varlık İNDERE
ARSLANTEPE KAZILARI-MALATYA, 2020-2021 SEZONU 393

Fulya DEDEOĞLU, Ali OZAN, Erim KONAKÇI, Bora TEMÜR
EKŞİ HÖYÜK 2021 YILI KAZI ÇALIŞMALARI 407

Gökhan COŞKUN, Fikret ÖZBAY, Figen ÇEVİRİCİ COŞKUN
AİZANOİ 2021 419

Göksel SAZCI, Devrim ÇALIŞ SAZCI
MAYDOS KİLİSETEPE HÖYÜĞÜ KAZILARI 2021 SEZONU ÇALIŞMALARI 441

Grazia SEMERARO
PHRYGİA HİERAPOLİS'İ (PAMUKKALE) 2021 YILI KAZI VE RESTORASYON ÇALIŞMALARI 453

Gülgün KÖROĞLU
2021 YILI BALATLAR KİLİSESİ KAZI ÇALIŞMALARI 469

Gülnur KURAP
AINOS 2021 485

Gülriz KOZBE, Akarcan GÜNGÖR
ŞANLIURFA KALESİ 2021 YILI KAZILARI 503

BALLIK MAĞARASI (DİKİLİ İLÇESİ) KAZISI

Mete AKSAN*

Güler ATEŞ

Yavuz AYDIN

Eşref ERBİL

Bernhard LUDWIG

Ulrich MANIA

Felix PIRSON

Harun TAŞKIRAN

Bu kısa rapor Dikili yakınlarındaki Ballık Mağarası'nda gerçekleştirilen kurtarma kazısı hakkındadır. Söz konusu kazı, Bergama Müze Müdürlüğü başkanlığında, 11.20.2021-20.11.2021 tarihleri arasında, Alman Arkeoloji Enstitüsünün Pergamon Kazısı, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Arkeoloji Bölümü ve Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Tarihöncesi Arkeolojisi Anabilim Dalı ile ortaklaşa yürütülmüştür[1].

Mağara, Kozak Dağları'nın batı eteklerindeki Altınova'nın sahiline dökülen bir derenin vadisinde yer almaktadır. Vadi, Ballık Mağarası'nın bulunduğu noktada daralarak bir boğaz şeklini almakta ve sarp kaya oluşumlarıyla göze çarpan bir doğal anıt gibi görünmektedir (Resim: 1). Hemen derenin yakınında yer almasına rağmen, mağaranın sular altında kaldığına dair hiçbir kanıt yoktur. Mağaranın korunaklı oluşuna, güneyine bitişik bir şekilde yükselen çıkıntılı kaya duvarının girişi yağmurdan koruması da eklenebilir.

Mağara, 2020 yılında, "Pergamon Kazısı Yakın Çevre Yüzey Araştırmaları" kapsamında keşfedildi[2]. Mağaranın içinde ve bitişiğinde, uzun süredir küçük çapta kaçak kazıların yapıldığı tespit edilmişti. 2020 yılında Bergama Müzesi başkanlığında kaçak kazı çukurlarından çıkan toprak elendi ve söz konusu çukurların içindeki kesitler belgelendi.

* Mete AKSAN, Sinop Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü, Sinop/TÜRKİYE.
Güler ATEŞ, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü, Manisa/TÜRKİYE.
Yavuz AYDIN, Ankara Üniversitesi, D.T.C.F. Tarih Öncesi Arkeoloji Anabilim Dalı, Ankara/TÜRKİYE.
Eşref ERBİL, Mardin Artuklu Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü, Mardin/TÜRKİYE.
Bernhard LUDWIG, Alman Arkeoloji Enstitüsü, İstanbul/TÜRKİYE.
Ulrich MANIA, Alman Arkeoloji Enstitüsü, İstanbul/TÜRKİYE.
Felix PIRSON, Alman Arkeoloji Enstitüsü, İstanbul/TÜRKİYE.

1 Harun TAŞKIRAN, Ankara Üniversitesi, D.T.C.F. Tarih Öncesi Arkeoloji Anabilim Dalı, Ankara/TÜRKİYE.
Bergama Müze Müdürü Sayın Nilgün Ustura'ya ve 2020 yılında alanın güvenliğinin sağlanmasının ardından 2021 yılında kurtarma kazısının yapılmasına olanak sağlayan Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne teşekkür ederiz.

2 F. Pirson vd., Pergamon – Bericht über die Arbeiten in der Kampagne 2020, *AA* 2021/2, 268-275.

Mağarayı yoğun tahribattan koruyan el değmemiş doğal bir ortamdaki ücra ve ulaşılması zor konumu, aynı zamanda onu büyüleyici bir buluntu yeri haline getirmektedir. Buna karşılık, oldukça çetin bir arazide günde yaklaşık 45 dakikalık bir gidiş dönüş yolu, hem lojistik hem de fiziksel açıdan zahmetli olmuştur. Aynı durum, yürüyüş yolunun başlangıç noktasına yalnızca dört çeker araçlarla ulaşılabilmesi için de geçerlidir. 2021 sonbaharındaki altı haftalık kurtarma kazısının teknik olanakları da buna bağlı olarak sınırlı kalmıştır.

Kaçak kazıların moloz toprağından elde edilen buluntu malzemesi, Arkaik ve Klasik Dönem malzemesinin yanı sıra, çok miktarda Hellenistik Dönem ve oldukça az miktarda Roma Dönemi seramiğinden oluşmaktadır. Ayrıca Prehistorik Dönem seramiği ve az miktarda Bizans Dönemi malzemesi de gözlenmiştir. Bununla birlikte, çok fazla miktarda çakmaktaşı ve münferit alet parçalarının bulunması, mağaranın çok daha eski zamanlardan beri kullanılmış olabileceğini göstermiştir. Kaçak kazı kesitlerinde ortaya çıkan kemik parçaları M.Ö. (on ikinci) 12. ve (on birinci) 11. binyıla yani Geç Epipaleolitik Çağa tarihlendirilmiştir[3]. Bu 14C-tarihlenlendirme, yakın zamanda yapılan analizler sonucunda elde edilen ikinci radyokarbon tarihleriyle doğrulanmış, ayrıca Prehistorik Dönem ikinci kullanım evresi M.Ö. 4900 civarına (Erkenden Orta Döneme kadar) Kalkolitik Döneme tarihlendirilmiştir. 2021 yılı kazılarında elde edilen ve henüz çalışılmamış sikke buluntuları, bu ücra alanın İslami Dönemde de sıkça kullanıldığını göstermektedir. Bu da, mağaranın, çağlar ve dinlerin sınırlarını aşan olağanüstü cazibesine işaret etmektedir (Resim: 2).

2021'de mağaranın içinde ve önünde iki büyük alan kazılmıştır. Sonra çok daha küçük bir alanda Epipaleolitik tabakalara yoğunlaşmışlardır (Resim: 3). Mağaranın içindeki kesif, killi ve yer yer kül içeren toprakta, çok sayıda seramik, kemik, t*errakotta*, sikke ve diğer adak sunuları bulunmuştur. Doğal bir nişin yakınında göze çarpan bir buluntu yoğunluğuna rastlanmıştır (Resim: 4). Arkaik Dönemden Roma Dönemine kadar bir zaman aralığına ait bu malzeme, prehistorik seramiklerin olduğu tabakaya kadar gözlenmektedir.

Mağaranın önündeki ikinci kazı alanında, yapılışı ve işlevi henüz tam olarak aydınlatılamayan çok çeşitli kalıntılar ele geçmiştir (Resim: 5). Çok sayıda andezit blok içeren genişçe bir taş yığını, yukarıdan kayaların şiddetli bir şekilde yuvarlanması ile yok olduğu anlaşılan mağaranın kuzeydoğusundaki teraslı bir duvara ait olabilir. Burada da buluntu malzemesi muhtemelen İslami Dönem ve Bizans Dönemine ait antik buluntulardan, tarihöncesine ait buluntulara kadar uzanmaktadır.

Çok sayıda pişmiş toprak heykelcik parçaları, burada Frig doğa ve bereket tanrıçası Meter'e belki de Arkaik Dönemden itibaren ibadet edildiğini açıkça göstermektedir. Nitekim, özellikle Yunan kültürel coğrafyasında bu kült çoğu kez mağaralarda karşımıza çıkmaktadır. Ballık Mağarası buluntularıyla çok sayıda paralelliği bulunan Metropolis yakınlarındaki bir

3 Radyokarbon tarihlendirme TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi'nden Dr. Turhan Doğan tarafından yapılmıştır.

Meter kutsal alanı, buna güzel bir örnektir[4]. Ballık Mağarası, olasılıkla Arkaik Dönemden itibaren bir kült merkezi olarak kullanılırken, aynı zamanda adak eşyaları, seramik kaplar, kült yemeklerinin artıkları ve gece ritüelleri için kullanılan kandiller gibi kültle ilgili her türlü eşyanın depolandığı bir yer olduğu da anlaşılmaktadır. Bir kült heykeline ya da bir sunağa ait herhangi bir kalıntıya rastlanmamıştır, nitekim doğal bir kutsal alanda bunların olması da şart değildir. Daha çok, mağaranın kendisi bir kült anıtı olarak görülmüş olmalıydı. Bununla birlikte mağaranın girişinde, kaya yüzeyine işlenmiş kareye yakın biçimli iki oyuk, belki de küçük kabartmalar veya tasvirler için kullanılmış olmalıydı.

Pergamon çekirdek bölgesinde bugüne kadar tespit edilmiş çok sayıdaki Meter kutsal alanlarına eklenen Ballık Mağarası, yalnızca buradaki kültün eskiliği nedeniyle değil, aynı zamanda doğal konumu ve Midilli Adası'yla varsayılan bağlantısı nedeniyle de bu konudaki araştırmalara önemli katkılar sunacaktır.

Prehistorik kazıların ilk olarak 4 metre karelik alanda gerçekleştirilmesi planlanmıştır (Resim: 3). Bununla birlikte zamanın kısıtlı olması ve yakında yer alan su kaynağının yetersiz olması yeni bir planlamanın yapılması gereğini ortaya çıkarmıştır. Ayrıca zamanın kısıtlı olmasından dolayı, hem buluntu karakterini hem de stratigrafiyi anlamak için küçük bir alanda dikey bir kazı yapılması planlanmıştır. Bu sebeplerden dolayı E19 olarak isimlendirmiş olduğumuz plankarede prehistorik kazılar başlamıştır (Resim: 6).

Bir yandan kazı çalışmaları devam ederken aynı zamanda mağaranın hemen ön kısmında yer alan alanda, farklı boyutlardaki eleklerle kuru eleme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu eleme çalışmalarında pek çok mikro yontmataş eleman tespit edilmiştir. Ayrıca her bir arkeolojik seviyeden 7-8 büyük poşet sediman, sulu elek ve flotasyon yapılmak üzere Pergamon kazı evine götürülmüştür. Eve götürülen bu sediman örnekleri üzerinde sulu eleme yapılmış, aynı zamanda flotasyon yöntemiyle karbon örnekleri toplanmıştır. Ayrıca sulu ve kuru eleme sonucu ele geçirilen yontmataş malzemenin ayrımı ve gruplandırılması yapılmıştır.

E19 plankaresinde, yaklaşık 80 cm.lik bir alanın kazısı gerçekleştirilmiş ve kazı çalışmaları bu noktada bitmiştir (Resim: 6). Kazı çalışmaları sonucu fotoğrafta görüldüğü gibi tabakalara ait numaralar ve bilgiler, ortaya çıkan kesit üzerinde işaretlenmiştir. Gerekli belgeleme-fotoğraflama çalışmaları yapıldıktan sonra açma kapatılarak koruma altına alınmıştır.

Kazı sonucu ortaya çıkan örnek kesitte stratigrafi şöyledir: En üstte yaklaşık 2-3 cm. kalınlığı olan Holosen seviye (GH I). Burada yontmataş, kemik ve seramik buluntular karışık olarak ele geçirilmiştir. Bu tabakanın hemen altında ise renk ve yapı olarak net bir şekilde ayrımı yapılabilen Pleistosen seviyeler başlamıştır. Pleistosen seviyelerin en üstünde GH II olarak isimlendirilen seviye yer alır. Bu seviyede yoğun mikrolitler ve daha az sayıda kemik buluntular tespit edilmiştir. Bu seviyenin hemen altında ise oldukça yoğun kemik buluntunun ele geçtiği GH II.1 seviyesi yer almaktadır. Yine bu seviyede de mikrolitler yoğundur. En

4 A. E. Meriç, Ana Tanrıça Kutsal Mağaraları, *Metropolis Ionia* 3 (İstanbul 2013).

altta yer alan GH III seviyesinde ise buluntu oldukça azalmıştır. Yontmataş buluntular olarak yine mikrolitler vardır ve az sayıda kemik buluntu tespit edilmiştir. Pleistosen dolgunun altında ise buluntu içermeyen ince taneli bir toprak tabakası yer alır.

Epipaleolitik olarak tanımlanan Pleistosen dolgu 3 seviyelidir. GH II, GH II.1 ve GH III seviyeleri Epipaleolitik karakterli yontmataş buluntular sunmuştur (Resim: 7). Her 3 seviyede de aletler içerisindeki en yoğun grup mikrolitlerdir. Mikrolitler dışında çekirdekler ve teknolojik parçalar da her 3 seviyede oldukça yoğun olarak ele geçirilmiştir.

Çekirdeklerin büyük çoğunluğu, prizmatik tipteki dilgicik çekirdekleridir ve yoğun bir şekilde ele geçirilmiştir. Mikrolitler en yoğun alet grubudur. Mikrolit tipleri içerisinde ise en yoğun grup yarımaylardır (*lunates*). Mikrolitleri, farklı bir alet tipi olarak mikro ön kazıyıcılar takip etmektedir. Kazı çalışmaları boyunca süslenme objesi olarak tespit edilen tek buluntu fotoğraftaki taş boncuktur.

EPİPALEOLİTİK KAZILAR SONUCU GÖZLEMLER/İLK SONUÇLAR

1. Mağara önünde yer alan Ballık Deresi'nde çakmaktaşı/çört yumruları ve blokları görülmüştür. Benzer tipte hammaddeler, yontmataş parçalarda da tespit edilmiştir. Dolayısıyla şu aşamada yerel hammadde kullanımı olduğu söylenebilir.
2. Epipaleolitik seviyeler içerisinde çekirdek, teknolojik parçalar, yontma artıkları oldukça fazladır. Dolayısıyla yontma faaliyetlerinin büyük oranda mağara içerisinde gerçekleştirilmiş olduğu söylenebilir.
3. Çekirdekler üzerinde yapılan ilk gözlemlere göre tek kutuplu yongalama hâkimdir. Aynı zamanda iki kutuplu yongalama da görülmektedir.
4. Mikrolitler, yontmataş endüstri içerisinde en baskın unsurlardır. Özellikle yarımay tipindeki mikrolitler en yoğun grubu oluşturur.
5. Sürtmetaş endüstri elemanlarına rastlanmamıştır.
6. Kemik, özellikle GH II.1 seviyesinde oldukça fazladır. Bunlar arasında az sayıda işlenmiş kemik parçası görülmektedir.
7. Şu anki kazı ve araştırmalar kapsamında Anadolu'nun en batısındaki tabakalı Epipaleolitik bulgular olarak dikkat çekmektedir.
8. Buluntu karakteri ve dolgu kalınlığı dikkate alındığında (Epipaleolitik dolgu yaklaşık 80 cm.) bu alan geçici bir kamp alanı ve aynı zamanda yontmataş üretim merkezi olarak değerlendirilebilir.

Kazı öncesi ve kazı sonrasında Pleistosen seviyelerden 2 seri C14 yaşlandırması yapılmıştır. Genel olarak M.Ö. 11.800 ve 10.000 tarihleri vermiştir (Resim: 2). Buluntu karakterine ve C14 tarihlerine bakıldığında Ballık Mağarası Anadolu-Yakındoğu kronolojisi açısından Epipaleolitik Dönemin son evresini göstermektedir. Bu tarihler Buzul Çağının son dönemleri

olup soğuk bir evreye işaret etmektedir. Söz konusu dönemde deniz seviyeleri günümüz deniz seviyesinin çok altındadır. Bu nedenle Ege Adaları ile Anadolu Yarımadası'nın karasal bağlantısı olması muhtemeldir. Özellikle adalar ve Kıta Yunanistan Epipaleolitik insanlarının Anadolu Epipaleolitik toplulukları ile etkileşiminin tanımlanması açısından Ballık Mağarası önemli bir konumda yer almaktadır. Ballık Mağarası yontmataş bulguları üzerinde yapılan ilk gözlem ve tipolojik tanımlamalar Limni Adası'nda yer alan ve Ballık Mağarası ile aynı tarihleri veren Ouriakos[5] ve yine Limni Adası'nda saptanan iki yeni Epipaleolitik yerleşim[6] ile büyük benzerlik göstermektedir. Batı Anadolu coğrafyasındaki çalışmaların artmasıyla birlikte ilerleyen dönemlerde bölgenin Pleistosen sonu kronolojisi ve kültürel görünümü daha iyi anlaşılabilecektir.

5 N. Efstratiou – P. Biagi – E. Starnini, *The Epipalaeolithic Site of Ouriakos on the Island of Lemnos and its Place in the Late Pleistocene Peopling of the East Mediterranean Region, Adalya* 17, 2014, 1-23.

6 N. Efstratiou - P. Biagi - E. Starnini – D. Kyriakou - A. Eleftheriadou, Agia Marina and Peristereònas: *Two New Epipalaeolithic Sites on the Island of Lemnos (Greece), Journal of Paleolithic Archaeology (2023)* 6:5, https://doi.org/10.1007/s41982-022-00118-8

Resim 1: Yakın çevre, Ballık Mağarası. Sarp kaya oluşumlarının oluşturduğu geçitte giriş ve ön alanın konumu (kırmızı ok). Güneyden görünüm (Eşref Erbil).

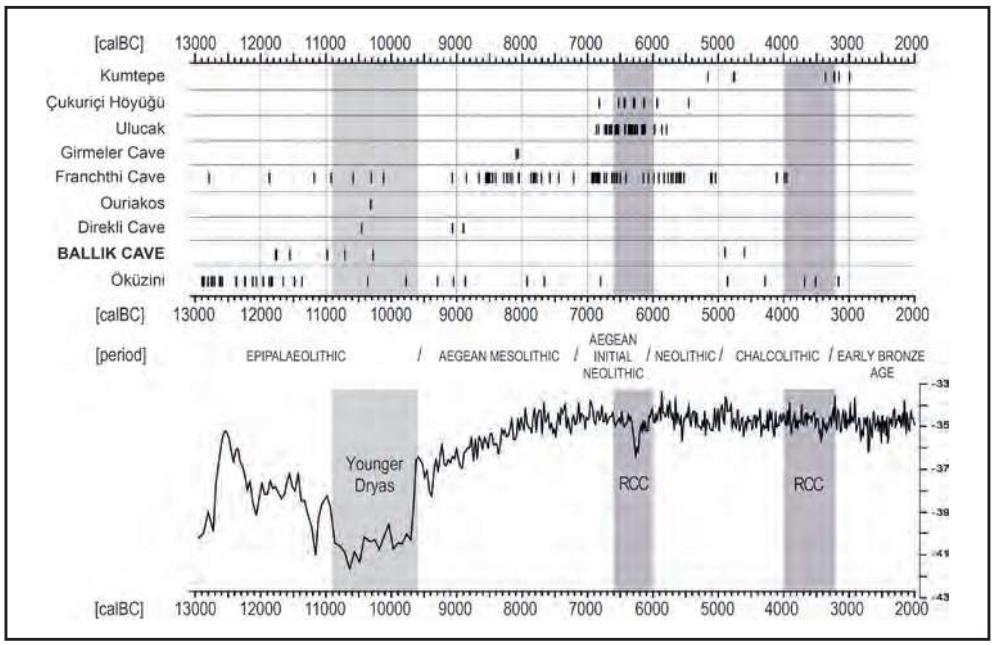

Resim 2: Yakın çevre, Ballık Mağarası. 14C tarihlemesinin kesin kronolojik ve iklim-tarihsel bağlamsallaştırılması (Lee Clare).

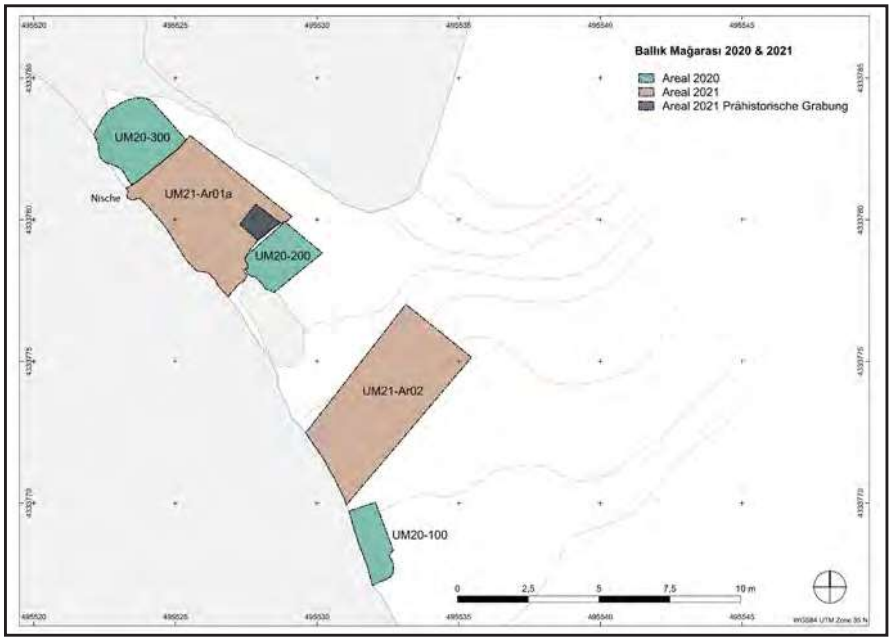

Resim 3: Yakın çevre, Ballık Mağarası. Belgelenen kaçak kazı (2020) ve kazı alanlarının (2021) konumu (Bernhard Ludwig).

Resim 4: Yakın çevre, Ballık Mağarası. Doğal nişin önünde buluntu bakımından zengin sert tabakanın açığa çıkarılması (Bernhard Ludwig).

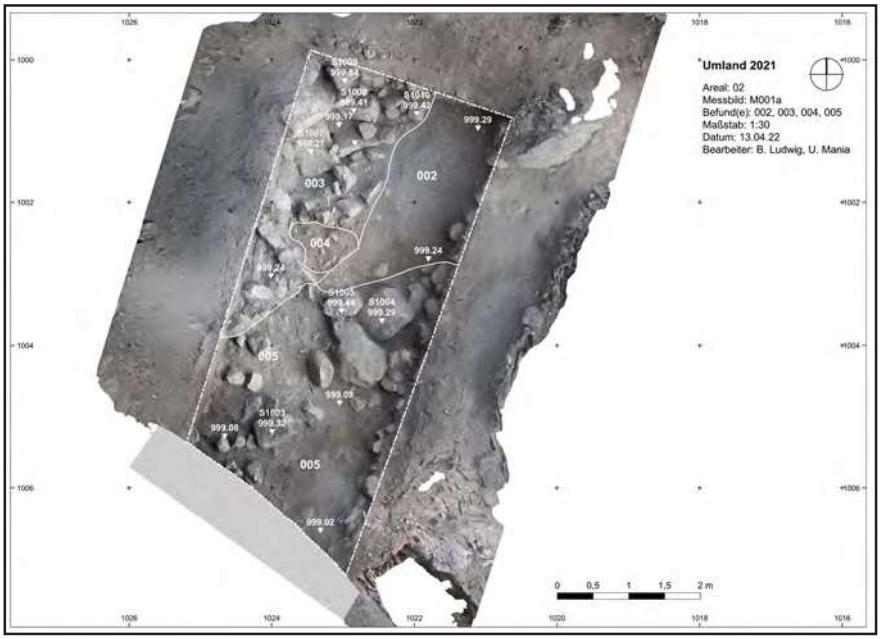

Resim 5: Yakın çevre, Ballık Mağarası. Alan 2 (Mağaranın önü), ölçüm resmi (Bernhard Ludwig).

Resim 6: Yakın çevre, Ballık Mağarası. Epipaleolitik stratigrafi ile E19 plankaresi (Eşref Erbil).

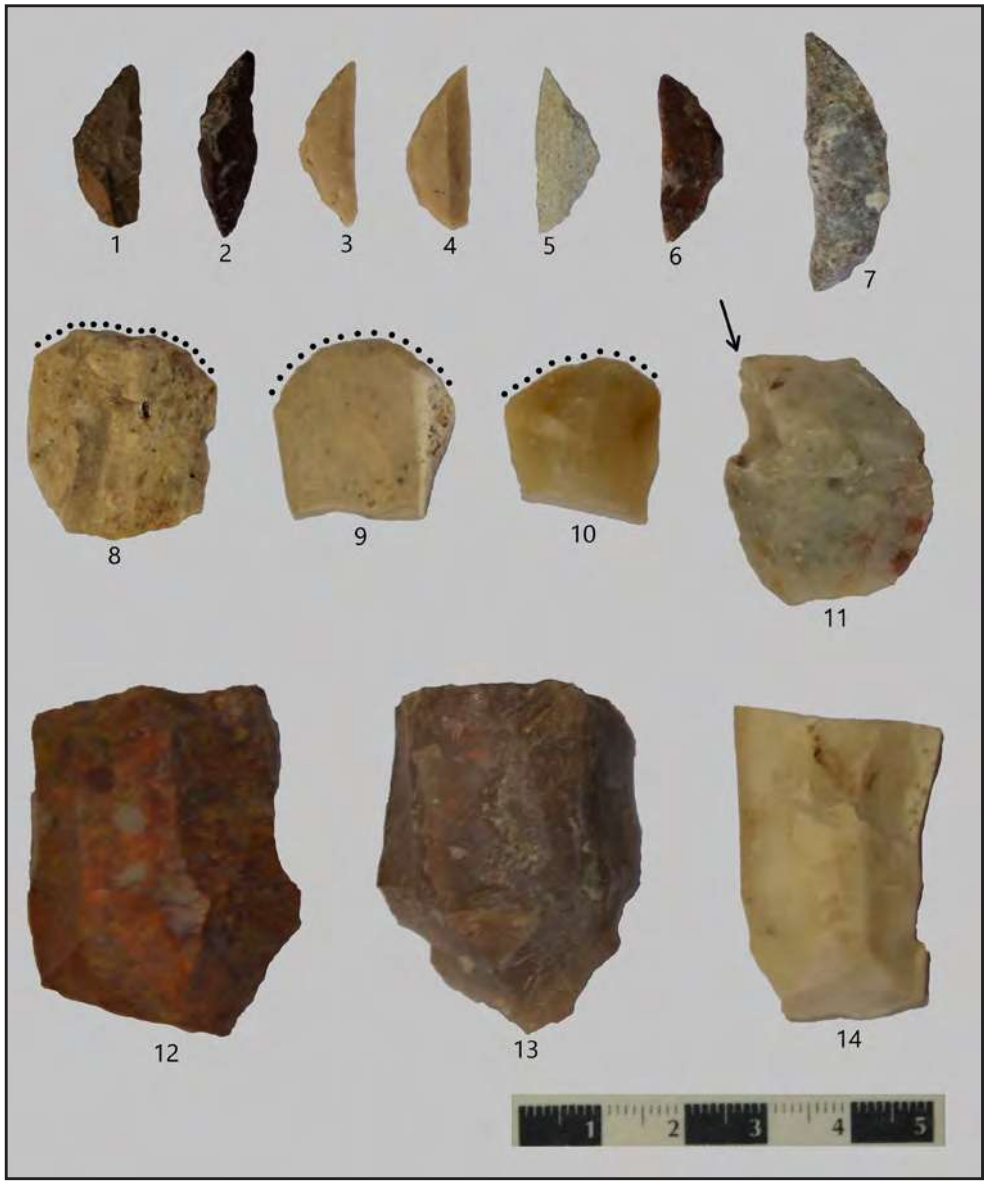

Resim 7: Yakın çevre, Ballık Mağarası. Epipaleolitik karakterli yontma taş malzeme seçkisi (Eşref Erbil).